

Sayı: 15

Sene: 1995-1997

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Prof. Dr. M. MÜNİR AKTEPE'YE

ARMAĞAN

TARİH ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASİMEVİ
İSTANBUL 1997

ANZAVUR'UN İKİNCİ AYAKLANMASI'NDA CEMİYET-İ AHMEDİYE*

*Özcan Mert***

CEMİYET-İ AHMEDİYE

İstiklâl Harbi içinde zararlı ya da milli mücadeleye karşı olarak bilinen derneklerden biri de Cemiyet-i Ahmedîye'dir. Mevcut yayınlara ve şimdiye kadar görülebilen belgelere göre Ahmet Anzavur'a âit olan Cemiyet-i Ahmedîye, Kuvâ-yı Milliye'yi dağıtmak amacıyla Hürriyet ve İtilâf Fırkası, Nigehbân Cemiyet-i Askeriyesi ve gizli bir kuruluş olan Kızıl Hançerliler'in ittifakı sonucu meydana getirildiği öne sürülen bir dernektir.

Bu cemiyet ile ilgili olarak şimdiye kadar tesbit edilebilen en eski belge 26-27 Şubat 1336/1920 tarihliidir. En yeni belge ise 7 Mart 1336/1920 tarihini taşımaktadır.

Cemiyet-i Ahmedîye hakkındaki bilgilerin temelinde İsa ve Cengiz kod adlarıyla İstanbul'daki Kuvâ-yı Milliye'ci iki kişinin Ankara'ya, Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya verdikleri raporlar vardır.

İsa kod isimli Kuvâ-yı Milliye'ci, Kurmay Albay Şevket Galatalı'dır. Cengiz kod adlı Kuvâ-yı Milliye'ci ise, 1872'de Yemen'de doğmuş ve 1931'de İstanbul'da ölmüş olan Kara Vâsıf'tır. Kurmay subay ve İttihât ve Terakki mensubu olan Kara Vâsıf, I. Dünya Harbi'nin mağlûbiyetle son bulması üzerine, İstanbul'daki ilk giz-

* Bu çalışma 5 Eylül 1993 tarihinde Gönem'de düzenlenen Kurtuluş Savaşında Gönem ve Çevresi Sempozyumu'na bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Marmara Üniv. Eğitim Fakültesi Öğretim üyesi.

li millî direniş derneği olan Karakol Cemiyeti'nin önde gelen kurucularındandır¹.

Karakol Cemiyeti, kısa sürede teşkilâtını yaygınlaştırıp kuvvetlendi. Kara Vâsıf, 4-11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye'ye üye seçildi. Ardından son Osmanlı Mebuslar Meclisi'ne katılan Kara Vâsıf, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinden sonra İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürüldü². Kara Vâsıf, İngilizler tarafından tutuklanıncaya kadar, İstanbul'daki gelişmeleri Beşiktaş'tan Cengiz takma adıyla, gizli bir biçimde, Ankara'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştır-maktaydı. Paşa da Heyet-i Temsiliye namına kendisine gelen haber ve bilgileri ilgili komutanlara aktarmaktaydı.

Kara Vâsıf'a göre *Cemiyet-i Ahmediye*, İngilizlerin teşebbüsü ile Hürriyet ve İtilâf Fırkası, Nigehbân Cemiyet-i Askeriyesi ve Kızıl Hançerlilerin yaptıkları bir ittifak sonucu kurulmuştur. Tealî-i İslâm Cemiyeti de Cemiyet-i Ahmediye'nin taraftarıdır ve Anadolu'daki bütün şubelerinde bu yeni derneğin propagandasını yapmaktadır³.

Yukarıda adı geçen kuruluşlardan *Hürriyet ve İtilâf Fırkası*, Kuvvâ-yı Milliye'ye karşı olan ve bu hareketi eşkiyalık ve İttihatçılıkla suçlayan bir partidir⁴.

Resmîyette 1919 yılının Ocak ve Ekim ayları arasında faaliyet gösteren *Nigehbân Cemiyet-i Askeriyesi*, subayların ekonomik durumlarını düzeltmeyi ve orduyu politikadan uzak tutmayı ilke edinmiş görünen bir dernektir. Ancak ilkelerinin aksine olarak bu dernek, siyasetle ilgilenmiş ve İttihat ve Terakki ile Müdafaa-i Hukuk karşıtı düşmanca bir tutumu benimsemiştir⁵.

1 Karakol Cemiyeti, Kara Vâsıf ve Şevket Galatalı hakkında fazla bilgi için bk. Hasene Ilgaz, «Millî Mücadelede Varlığı Gizli Kalan Bir Cemiyet Karakol Cemiyeti», *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, XVII/1 (1981), 10-20; Fethî Tevetoğlu, *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1988, s. 3-50, 71-73, 80-82, 84, 120, 125, 129, 184-186, 189, 193.

2 *Ana Britannica*, XV, 561, 585.

3 Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı Arşivi (ATASE), K. 11, D. 335/26-34, F. 4-5, 4-6, 6-2, 6-21.

4 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, II, İstanbul 1986, s. 264-329.

5 *a.g.e.*, II, 337-58.

Bazı Nıgehâncıların kurduğu *Kızıl Hançer Cemiyeti* de Kuvâ-yı Milliye'ye muhalefet ederek bir bir kısım ayaklanmalara karışmıştır⁶.

Cemiyet-i Ahmediye için ittifak eden kuruluşları destekleyen *Tealî-i İslâm Cemiyeti* de Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın paralelinde çalışmalar ve yayınlarda bulunmuş, milli mücadeleye karşı ve İttihat ve Terakki düşmanı olan bir dernekti. Kurucuları arasında İskilipli Âtîf Hoca ve Said-i Kürdî (Nursî) gibi kimse-lerin bulunduğu bu cemiyet, Anadolu'da bulunan şubeleriyle Cemiyet-i Ahmediye'ye iltihak etti⁷.

Görüldüğü üzere bu dört derneğin ortak yanı İttihat ve Terakki'ye karşı olmaları ve Kuvâ-yı Milliye'ye muhalif bulunmalarıdır. İşte bu dört derneğin desteği ile Cemiyet-i Ahmediye kurulmuştur.

Cemiyet-i Ahmediye hakkında bilgiler bulunan ilk belgeler 26-27 Şubat 1336/1920 tarihli olmakla birlikte derneğin daha erken bir tarihte kurulduğu anlaşılmaktadır.

Anzavur'un 1919 yılının sonralarındaki birinci ayaklanmasını; İngiliz Muhibler Cemiyeti, Damat Ferit Paşa ve arkadaşları ile 31 Mart Olayı'nda olduğu gibi çıkarları gereği gerici çevreleri kışkırtan İngiltere desteklemişti. Bu kadar büyük desteğe rağmen Anzavur, haklı ve milli bir davayı savunan Kuvâ-yı Milliye-ciler karşısında, ilk ayaklanmasında büyük bir yenilgiye uğramıştı. Daha sonra Anzavur, bu mağlubiyetin intikamını almak için fırsat kollamaya başladı. Bir yandan da kuvvetini teşkilâtli bir biçimde güçlendirmeye çalıştı. Bunu yaparken de Kuvâ-yı Milliye düşmanları ile beraberliğini devam ettirdiği gibi, tarafına yeni dernekler çekmeyi de başardı. Bunlarla bir ittifak kurarak Cemiyet-i Ahmediye'yi vücuda getirdi.

Derneğe Cemiyet-i Ahmediye adının verilmesinde Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Anzavur'un ilk ismiyle bağlantı kurmaktadır. Bilindiği gibi «Ahmed», «Hz. Muhammed»in *Kur'ân-ı Kerîm*'de

6 a.g.e., II, 297, 342-45.

7 a.g.e., II, 392-97; Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hâtıraları*, İstanbul 1953, s. 298.

geçen adlarından biri olup en çok övülmüş ve medhe en ziyade lââyık anlamlarına gelmektedir⁸. Mustafa Kemal Paşa, 5 Mart 1336/1920 tarihli bir yazısında, «Ahmed» adına Anzavur'un ihanet ederek Cemiyet-i Ahmediye'yi kurduğunu bildirir⁹.

Mustafa Kemal Paşa ile haber kaynağını teşkil eden Kara Vâsıf ve Şevket Galatalı, dernekten Cemiyet-i Ahmediye, Teşkilât-ı Ahmediye ve Kuvây-ı Ahmediye olarak bahsederler¹⁰. Buna karşılık Anzavur, kendisine Kuvây-ı Muhammedî Kumandanı¹¹ ve Kuvây-ı Muhammedî Reisi¹² sıfatlarını verir. İttihat ve Terakki ile aynı kabul ettiği Kuvây-ı Milliye karşısında İttihad-ı Muhammedî adlı fırka için çalıştığını söyler¹³. Bu fırka adı şüphesiz 31 Mart Olayı'nı çağrıştırmaktadır¹⁴. Bunun üzerine hem Mustafa Kemal Paşa hem de Kâzım Karabekir Paşa, Anzavur'u ve isyanını Derviş Vahdeti ve 31 Mart Olayı ile ilgili bir biçimde yorumlamakta sakınca görmezler¹⁵.

Öte taraftan Yusuf Hikmet Bayur, Muhammedî tâbirini «*tercüme koka, dolayısıyla İngiliz etkisini hissettiren bir tâbirdir; zira Müslümanlar kendilerini Muhammedî diye tanımlamazlar, bunu Hristiyanlar yapar ve onun için çok kez Müslümanlardan Muhammedî diye söz ederler*» biçiminde yorumlamıştır¹⁶.

Derneğin adı belgelerde ve yayınlarda Cemiyet-i Ahmediye olarak geçmekle beraber, Biga olaylarını araştırıp soruşturmak

8 Kur'an-ı Kerim Medâli (Türkçe Çeviri), çev. Yaşar Nuri Öztürk, İstanbul 1994, s. 510; James W. Redhouse, A Turkish-English Lexicon, New edition, İstanbul 1978, s. 40; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük, İlaveli 2. baskı, Ankara 1970, s. 22.

9 ATASE, K. 310, D. 17-44, F. 125, 125-1.

10 ATASE, K. 11, D. 335/28-34, F. 4-3, 4-5, 6-3, 6-21.

11 Ulug İğdemir, Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük Anılar), Ankara 1973, s. 22.

12 ATASE, K. 2483, D. 92-6, F. I, matbu bildirinin fotokopisi.

13 İğdemir, a.g.e., s. 25.

14 Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Son Meşrutiyet (1919-1920), II, İstanbul 1992, s. 366.

15 a.g.e., II, 367.

16 a. yer.

üzere bu kasabaya Dahiliye Nâzırı Hâzım [Tepeyran] tarafından gönderilen Heyet-i Tahkikiye'de bulunan Mülkiye Mufettişi Fahrettin Bey, dernekten Cemiyet-i Muhammediye olarak bahsetmiştir¹⁷. Dahiliye Nâzırı da aynı ifadeyi kullanmıştır¹⁸.

Cemiyet-i Ahmediye ile bağlantılı olarak Anzavur'un kuvvetlerinin adı belgelerde Kuvây-ı Ahmediye biçiminde geçmektedir¹⁹. Mahallî bir gazetede ise aynı birliklerden *Kuvây-ı Muhammediye* olarak bahsedilmektedir²⁰.

Anzavur'un İngilizlere olan yakınlığı, isyanlarının arkasında İngiliz taraftarlarının ve altınlarının bulunduğu hatırlanırsa Cemiyet-i Muhammediye ve Kuvây-ı Muhammediye isimlerinin kullanılmasında İngiliz etkisinin bulunması olağan karşılanmalıdır. Öte yandan halk üzerinde «*Muhammed*» adının «*Ahmed*» isminden daha etkili olacağını düşünen Anzavur'un daha ilk isyanı sırasında, birliklerine Kuvvet-i Muhammedi ile Kuvvet-i Muhammed²¹ ve kendisine de Muhammedi Fırkası Kumandanı²² sıfatlarını yakıştırdığı bilinmektedir. O böyle yapmakla, kendisini ve taraftarlarını müslüman ve Kuvây-ı Milliyeçileri de islâm dininden çıkmış kâfirler olarak görmek ve göstermek isteyerek, yandaşlarının sayısını arttırmayı ve halkın Kuvây-ı Milliye'ye teveccühünü önlemeyi düşünmüş olmalıdır.

Kuvây-ı Muhammediye adını kullanmakla Anzavur; dini isyanına âlet edip, yani halkın dinî duygularını sömürüp islâm için hareket ettiğini çevresine yaydı. Böylece nüfuz ve nüfusunu arttırmakla kalmayıp Kuvây-ı Milliye tarafındaki kimiseleri de yanına çekmeyi düşündü²³.

17 *Tasvîr-i Efkâr*, 26 Şubat 1336/1920, s. 2.

18 Ebubekir Hazım Tepeyran, *Belgelerle Kurtuluş Savaşı Anıları*, Sadelerştirip yayınlayan : Sadi Borak, İstanbul 1982, s. 37.

19 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 6-21.

20 *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2.

21 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâbîâlî Evrak Odası (BEO), no. 345166, lef : 21/2, 3; ATASE, K. 2482, D. 87-8, F. 12/14-15; Özcan Mert, «Anzavur'un İlk Ayaklanması Ait Belgeler», *Belleten*, LVI/217 (1992), 934, 935.

22 Mustafa Kemal (Atatürk), *Nutuk-Söylev*, yay. İsmail Arar-Uluğ İğdemir-Sami N. Özerdîm, III, Ankara 1989, s. 1652.

23 Hamdi Ertuna, *Türk İstiklâl Harbi*, VI, Ankara 1974, s. 33. 301.

CEMİYETİ İDARE EDENLER

Kara Vâsıf ve Şevket Galatalı, Kuvây-ı Milliye'ye karşı açık ve sert düşmanlık güden kimseleri Cemiyet-i Ahmediye'nin idarecileri olarak göstermişlerdir. Onların Beşiktaş'tan Ankara, Balıkesir ve Bursa'ya ulaştırdıkları 26-27 Şubat 1336/1920 tarihli bir habere göre :

«*Biga hâdisesini ve Teşkilât-ı Ahmediye'yi idâre edenler Tayyâr Paşa, Nigehbân'dan Binbaşı Hüsnü, Topçu Binbaşı Hüsnü Bey, Çerkes Bekir, Adapazarlı Çerkes Kâmil, Kirmastili Çerkes İdris, Müttekâ'id Binbaşı Çerkes Hasan Bey, Mekteb-i Harbiye Tabya Mu'allimi Erkân-ı Harb Binbaşı Hayri Bey, Kürd Mustafa Paşa, Kiraz Hamdi, Da'va Vekili Fu'âd Şükrü, Refi' Cevâd, Kâmil Paşa dâmâdı Dr. Esad, Zeynelabidin, Sadullah Bey, Kadri Pehlivan, Eskişehir Mutasarrıf-ı Sâbıkı Sâmî, Ali Kemâl, Mehmed Ali, Hikmet Beylerdir*»²⁴.

CEMİYETİN HEDEFLERİ

Cemiyet-i Ahmediye'nin gayelerini ve kabul ettiği esasları aşağıda gösterildiği biçimde sıralamak mümkündür :

«1 — Cem'iyet-i Ahmediye Anadolu'da Kuvây-ı Muhammediye²⁵ teşkilâtına inkılâb ederek dinî bir perde altında ve ahâlinin ta'assubundan istifâde ile Kuvây-ı Milliye'ye karşı i'lân-ı cihâd edecektir.

2 — Biga'daki teşkilât-ı esâsiyesini ikmâlden sonra Gönen'i elde edip Bursa'da ihdâs edilecek vakâyı ile teşkilâta germiyet ve-rilecek ve Adapazarı'yla birleştirilerek harekât tevhîd olunacaktır.

3 — Bu gayenin istihşâlinde sonra bir kongre 'akd edilerek İngilizlere bir muhtıra verilecek ve kabinenin iskâtı ve yerine Dâ-

24 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 4-6, 6-2.

25 Arşiv belgesinde bu isim Kuvây-ı Ahmediye olarak geçmektedir. Bk. ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 6-21.

mâd Ferîd veyâ Kiraz Hamdi Paşa'dan birisinin riyâseti altında bir kabine teşkîli taleb edilecektir.»²⁶

4 — Meclis-i Mebusân fesh edilecektir.

5 — Kuvây-ı Milliye ilga edilecektir.

6 — İstanbul'da bir Şûrây-ı Hilâfet kurulacaktır²⁷.

7 — Cemiyet-i Ahmediye ile birlikte çalışan «Nigehbân'a mensûb zâbitân ellerinde yeşil küçük varakalarda muharrer numaralarla dağılacaklar ve beher altı köyden bir nâhiye teşkîl ile her nâhiyeye bir zâbit ta'yîn olunacak ve halka Kuvây-ı Milliye rû'esâsı 'aleyhinde propagandaya başlayacaklardı. Husûle getirecekleri hareket-i kıyâmiye ile vaz'iyete hâkim olacaklar ve Ayvalık cebhesinde sağ cenâhlarını denize düşmân mu'âvenetlerine istinâd ettirecekler ve Yunan Kuvây-ı İşgâliye Kumandanlığı'na bir muhtıra vererek kendilerinin Yunan 'aleyhdârı olmayıp teşkîlât-ı millîye 'aleyhinde hareket ettiklerini ve binâden'aleyh kendileriyle müttefikane hareket edilmesi lüzûmu tavsiye edilecek ve bu sûretle harekâta başlanarak cebheler iskât edilecekti»²⁸. Gerçekten de «Cem'iyet-i Ahmediye'nin maksad ve gâyesi aylarca Yunan mezâlim ve fecâyî'ine karşı mukaddesât-ı millî ve dîniyemizi her türlü mahrûmiyetler içinde müddâfa'a eden Balıkesir'deki millî cebhe-i harbmizi arkadan vurmak ve bu sûretle düşmânın harekât-ı istilâcûyânesini teshîl etmek ve bi'l-cümle memleketimizin son ümidi ve halâsı olan teşkîlât-ı millîyenin» dağılmasını istemeyi amaç edinmek idi²⁹.

8 — Cemiyet-i Ahmediye, faaliyetleri ile, İngilizlerin Boğazlardaki hakimiyetlerini sağlayacak ve Kuvây-ı Milliye'ye bağlı Anadolu'daki yerlerle İstanbul arasında bir tampon bölge teşkil edecekti³⁰.

26 *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2.

27 ATASE, K. 311, D. 14-42, F. 12; (Atatürk), *a.g.e.*, III, s. 1788; Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Sadeleştirip yayınlayan : Faruk Özerengin, Genişletilmiş yeni baskı, İstanbul 1990, s. 480.

28 *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2.

29 ATASE, K. 310, D. 17-44, F. 125.

30 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 6-21.

İSTANBUL'DAKİ GELİŞMELER

27 Şubat 1920 cuma günü öğleden sonra saat ikide Bayezit Kırathanesi yanındaki Moda Kırathanesi'nde Nigehbâncılar ve bazı müteşebbis üyeleri (Çerkesler) toplandı. Toplantıda Anzavur'a âit Teşkilât-ı Ahmediye'nin basılı bildirilerinin dağıtımı ve takip edilecek yol üzerinde duruldu³¹.

İngiltere, İstanbul'daki teşkilâtın güçlenmesi ve yayılması için Hürriyet ve İtilâf Fırkası ile Sait Molla ve Pehlivan Kadri'ye külliyyetli miktarda para verdi³². Cemiyete 5.000'den fazla İngiliz lirası sağlandı³³.

Cemiyet-i Ahmediye'nin yönetimi, Hürriyet ve İtilâf Fırkası ile Nigehbân Cemiyet-i Askeriyesi arasında bir anlaşmazlık meydana getirdi. Fırka, parayı sağladığı için derneğe sahip olmak istiyordu. Nigehbâncılar ise, «*kendi zâbitânıyla maddî fedâkârlık yaptığından bütün teşkilâta ve emir ve kumandaya hâkim olmak fikrinde*» idi³⁴.

Biga isyanı ve Teşkilât-ı Ahmediye mensuplarının girişimleri karşısında Bâbüâlî'nin çekimser tavırları Kuvây-ı Milliyecileri rahatsız etmekteydi. İstanbul muhafızı olan kumandanın Çerkes olması, Kuvây-ı Milliyecilerin cemiyetin önüne geçmesine imkân bırakmamaktaydı³⁵.

TAŞRADAĞI GELİŞMELER

16 Şubat 1920'de Biga olaylarının başladığı gün Nigehbâncı Yüzbaşı Süreyya Efendi bir mülâzımla birlikte Pomakları etkile-

31 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 4-5; *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2.

32 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 4-6, 6-2.

33 Cebesoy, *a.g.e.*, s. 299.

34 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 4-6, 6-2. Böyle bir anlaşmazlık Kuvây-ı İnzibâtiye yönetiminde de Anzavur, İzmit mutasarrıfı ve Süleyman Şefik Paşa arasında görülecektir. Bk. Tarık Mümtaz Göztepe, *Osmanoğullarının Son Padişahı Vahideddin Mütareke Gayyasında*, İstanbul 1969, s. 294-96.

35 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 10-1, 10-4.

mek için Karabiga'ya gitmişti³⁶. Aynı sırada belki de daha önce Damat Ferit Paşa ile İngilizler Anzavur'u Biga'ya göndermişlerdi³⁷. Biga olaylarının gelişmesi üzerine Anzavur, Kuvây-ı Ahmediye adlı teşkilâtı burada kurmaya kalkıştı³⁸. Karabiga'ya İstanbul ve Tekirdağ'dan Osmanlı, İngiliz ve Romen vapurlarıyla Kızıl Hançer mensubu subaylar giderek Biga'da Anzavur'a katılacaklar ve teşkilâtlanmaya yardımcı olacaklardı³⁹. Karabiga'ya gerekirse Tekirdağ'dan subay gönderilebilecekti⁴⁰.

Cemiyet-i Ahmediyecilerin bir hareket noktası da Bursa idi. Buraya 25 Şubat 1920 çarşamba günü cemiyetin bazı üyeleri hareket ettiler. Cemiyet, Bursa'da bir ayaklanma çıkardıktan sonra hükümete elkoyacak, telgraf ile haberleşmeyi kesecek, Anzavur hareketi ile birleşecek ve Kürt Mustafa Paşa'yı Kuvây-ı Ahmediye Umûm Kumandanı ilân edecekti⁴¹.

Bursa'daki harekâtın sağ cenahında Karacabey'deki Arnavut ve Çerkeslerden ibaret kuvvetler bulunmaktaydı. Bu kuvvetler kendisine katılan Yüzbaşı Ziya Bey ile Gostivarlı İbrahim Bey ve şaki Çerkes Davut yönetimindeydi. Karacabey Kaymakamı Tefik Nevzat Bey de bu kimselere yardımcı olmaktaydı. Merkezdeki güçleri Osman Nuri Bey ve arkadaşları ile 56. Fırka'dan Nigebâncı subaylar idaresindeydi. Bursa harekâtının sol cenahında Yenişehir'deki kuvvetler bulunmaktaydı. Bu kuvvetleri ise Ethem Paşa, İbo, Adapazarlı Kâzım'ın kardeşi Hikmet ve arkadaşları yönetecekti⁴².

Teşkilât için gereken parayı İngilizler, altın olarak Anzavur ve Şah İsmail'e vermişlerdi. Ayrıca silâh ve mühimmatın Anzavur'da toplanmasına da yardımcı olmuşlardı⁴³.

36 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 4-5.

37 Karabekir, *a.g.e.*, s. 448.

38 ATASE, K. 50, D. 46-197, F. 34.

39 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 4-5, 6-12.

40 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 6-18.

41 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 6-15; *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2; Karabekir, *a.g.e.*, s. 488-489.

42 Cebesoy, *a.g.e.*, s. 299-300.

43 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 4-6, 6-2, 6-11.

1920 yılının Mart ayı başlarında Cemiyet-i Ahmediye; Balıkesir, İzmit, Adapazarı ve Bolu gibi yerlerde kurulmak yolundaydı. Buraların dışında cemiyet; Konya, Sivas ve Samsun havalisine kadar yayılmak istenmekteydi⁴⁴. Ancak Biga isyanı ile Anzavur'un ikinci ayaklanması sonunda (16 Şubat-19 Nisan 1920) Cemiyet-i Ahmediye ve Anzavur taraftarlarının millî kuvvetler tarafından yenilgiye uğratılması üzerine⁴⁵, derneğin Anadolu'da yayılması engellenmiş oldu.

KARŞI TEDBİRLER

Biga olaylarının cereyan ettiği bölgeye Nigehbâncı ve Kızıl Haçerci subayların gitmesi karşısında Heyet-i Temsiliye, buradaki Kuvâ-yı Milliye kumandanları uyardı. Konuyla ilgili haber ve bilgiler bölge dışındaki (Diyarbakır ve Siirt) kumandanlara da aktarıldı⁴⁶.

Heyet-i Temsiliye, bir ara Biga olaylarıyla bağlantılı olarak teşkilâtın İstanbul'daki faaliyet ve gelişmesini fedai tipindeki kimselerle önlemeyi düşündü⁴⁷.

2 Mart 1920'de Sivas'taki 3. Kolordu Kumandanlığı, «*Biga vak'ası ve Cem'iyet-i Ahmediye teşkilât ve faaliyetlerine dâ'ir ... mevcûd ma'lûmâtın isim zikredilmeksizin muhtasaran ve halkı irşâd edecek tarzda derhâl İrâde-i Milliye gazetesiyle neşr ve ta'mîmi*»ni gerekli gördüğünü Heyet-i Temsiliye'ye bildirdi. Bu görüşü benimseyen Heyet-i Temsiliye, Albayrak ve Hâkimiyet-i Milliye gibi diğer Kuvâ-yı Milliye basın organlarında da bu konulara yer verilmesini istedi⁴⁸. Nitekim çok geçmeden bu istek yerine getirildi. Meselâ Balıkesir'de yayınlanan *İzmir'e Doğru* gazetesi 7 ve 10 Mart [1] 336/1920 tarihli baskılarındaki sayfalarında bu konuya yer verdi. Bu durum, Biga olayları ile Anzavur isyanlarının cereyan ettiği bölgelerde, âsilere karşı Kuvâ-yı Milliye-cilerin halktan güç kazanmasına bir ölçüde yardımcı oldu.

44 *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2; Cebesoy, a.g.e., s. 300.

45 Ertuna, a.g.e., s. 71-87.

46 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 24.

47 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 6.

48 ATASE, K. 11, D. 335/26-34, F. 10; K. 311; D. 14-42; F. 7.

Alman askerî tedbirler sonunda ise, güç de olsa Cemiyet-i Ahmediye ve Anzavur'un Biga, Bandırma, Gönen ve çevresindeki isyan hareketleri bastırıldı⁴⁹. Böylece derneğin diğer Anadolu şehir ve kasabalarında yaygınlaşıp taraftar bulması önlendi.

S O N U Ç

Cemiyet-i Ahmediye hakkındaki, Kara Vâsıf ve Şevket Galatalı ile Heyet-i Temsililiye arasındaki ayrıntılı istihbarat içinde yanlış veya abartılı (meselâ Kuvây- Milliye'ye karşı açık ve sert bir biçimde düşmanlık sergileyen çok kişinin cemiyetin yöneticileri arasında gösterilmesi gibi) bilgiler bulunabilir. Ama bu haberleşmelerden sonraki haftalarda Marmara'nın güneyini ve kısmen de iç Anadolu'yu kapsayan isyan dalgası, böylesine geniş bir komp-lonun varlığına kanıt teşkil etmektedir.

Cemiyetin adı kâğıt üzerinde Cemiyet-i Ahmediye olarak geçse de halk arasında daha etkili olabilmek ve taraftar toplayabilmek için Cemiyet-i Muhammediye biçiminde kullanılmıştır.

Mevcut bilgi ve belgelerin ışığında denebilir ki, amaçlarına ulaşmak için dinî bir vasıta olarak kullanan Cemiyet-i Ahmediye'nin faaliyetleri ile Biga ve ikinci Anzavur isyanları çıkmıştır. İngilizlerin ve işbirlikçilerin yardımlarına rağmen Cemiyet-i Ahmediye, bu isyanlarda Kuvây-ı Milliye'ye karşı başarıya ulaşamadı. Böyle olunca da cemiyet, Anadolu'da yayılıp gelişme imkânı bulamadı.

Cemiyet, Biga ve ikinci Anzavur isyanlarında başarı kazanamadı ama bir kısım amaçlarına ulaştı. Meselâ padişah tarafından Damat Ferit Paşa'nın dördüncü defa sadârete getirilmesi (5 Nisan 1920) ve ardından da Meclis-i Mebusan'ın kapatılması (11 Nisan 1920) gerçekleşti. Ayrıca cemiyetin faaliyetleri ile çıkarılan ayaklanmalar sonunda Kuvây-ı Milliye hırpalandı, bölgedeki Yunan ilerlemesi hızlandı ve Çanakkale Boğazı için bir tampon bölge oluşturuldu.

49 Ertuna, a. yer.

İşgalcı kuvvetlerin emrinde, millî mücadeleye karşı Sultan VI. Mehmed Vahdettin'in sindirme politikasının mümessili görülen Cemiyet-i Ahmedîye'nin⁵⁰ bir yerli Yeşil Ordu'nun resmen kurulmasında etkili olduğu da öne sürülmüştür⁵¹.

50 Tunaya, a.g.e., II, 609.

51 «Bolşeviklik tehlikesini önlemek, kontrol altına almak ve kendülerinden yardım umulan Bolşevikleri gücendirmeden oyalamak, (Cemiyet-i Ahmedîye)'nin menfi ve muvır telkinlerine karşı halka gerçekleri anlatmak ve onları Millî Mücadele'nin zaruriliğine inandırmak gibi düşüncelerledir ki, Mustafa Kemal Paşa bir yerli (Yeşil Ordu)'nun resmen kurulmasını başlangıçta uygun bulmuştur.» Bk. Tevetoğlu, a.g.e., s. 197-98.